

УДК 3.37.378

А.В. Люта

СУЧАСНІ ШЛЯХИ ВТІЛЕННЯ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ У ВНЗ УКРАЇНИ

У статті запропоновано матеріал про сучасні шляхи втілення Болонської системи у ВНЗ України. Проаналізовано позитивні та раціональні аспекти системи.

Ключові слова: Болонська система, рейтинг, оцінювання, кредит, освіта.

Сьогодення соціально-економічного розвитку суспільства країни ставить за необхідність реформування системи освіти України згідно із міжнародними стандартами і вимогами вітчизняного й європейського рівня. Болонський процес – здійснення структурного реформування вищої освіти, зміна освітніх програм, форм і методів навчання, контролю й оцінювання навчальних досягнень студента для підвищення якості освіти, спроможності випускників ВНЗ працевлаштуватися за фахом на європейському ринку праці. Дослідження стану розвитку національної вищої освіти свідчить про характерну модернізацію і реформування, спрямовані на приєднання до Болонського процесу з метою входження в європейський освітній та науковий простір. Аналіз наукових праць свідчить, що Болонський процес передбачає зміну форм і методів навчання, вдосконалення освітніх програм, контролю й оцінювання навчальних досягнень студента. Болонська декларація висуває завдання домогтися, щоб майбутні фахівці відповідали вимогам ринкового середовища, а отже засвідчували кваліфікацію, що характеризує їх здатність до виконання роботи певного рівня складності.

Мета статті – відстежити історичний процес виникнення Болонської системи; визначити позитивні й негативні аспекти впровадження Болонської системи в Україні; зробити припущення щодо подальшого розвитку Болонського процесу на теренах української освіти.

Серед науковців побутує думка, що спроби надати загальноєвропейського характеру вищій школі фактично розпочалися в 1957 р. з підписання Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішеннях конференції міністрів освіти 1971 та 1976 рр., у Маастрихтському договорі 1992 р. Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС, Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем вищої освіти. Це насамперед програми, які сприяли наближенню національного законодавства у сфері освіти до норм, напрацьованих країнами Європи, розширенню

доступу до вищої освіти і підвищення академічної мобільності студентів та їхньої мобільності на ринку праці, створенню системи навчання впродовж усього життя та багатовимірні завдання зі зближення освітніх програм і систем, котрі вирішувались у рамках численних програм TEMPUS/TACIS.

Відлік часу формування поняття “Болонська система” (або ж “Болонський процес”), як ми розуміємо їх сьогодні, більшість дослідників ведуть від прийняття основних нормативних документів, що були ухвалені в Європі, починаючи з 1988 р. Початком можна вважати підписання Великої хартії університетів у 1988 р. у Болоньї. У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, які існують у системі вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких згодом сформулювали і принципи Болонської декларації. Лісабонська угода декларує наявність та вагомість різноманітних освітніх систем і має на меті створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма перевагами і здобутками національних систем освіти та науки, зможуть бути мобільними на європейському ринку праці.

Через рік чотири країни – Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина – підписали так звану Сорбонську декларацію, яка спрямована на створення відкритого європейського простору вищої освіти, котрий має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея цих документів – двоступенева структура вищої освіти, використання системи кредитів (ECTS), міжнародне визнання бакалавра як рівня вищої освіти, що надає право продовжувати навчання за програмами магістра відповідно до положень Лісабонської угоди.

У 1999 році було укладено Болонську декларацію. Вона запровадила систему академічних кредитів, аналогічну ECTS (Європейська кредитно-трансферна система). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів під час переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти.

ECTS повинна стати багатоцільовим інструментом визнання та мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також сприятиме передачі.

Загалом, основну мету Болонського процесу можна визначити так: це гармонізація національних освітніх систем вищої школи кожної держави.

Вивчення документів, що регламентують запровадження Болонської системи, дає змогу зрозуміти, якими цілями керуються європейські країни при проведенні освітніх реформ.

Кожна країна, яка є учасницею інтеграції національної освіти у європейський Болонський процес, має брати до уваги такі позиції:

1. Уведення двоциклового навчання.

Фактично пропонується ввести два цикли навчання: 1) до одержання першого академічного ступеня; 2) після його одержання. При цьому тривалість навчання на I циклі має бути не менше ніж 3 і не більше ніж 4 роки. Навчання впродовж другого циклу може передбачати здобуття ступеня магістра (через 1–2 роки навчання після одержання I ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7–8 років).

2. Запровадження кредитної системи.

Пропонується запровадити в усіх національних системах освіти систему обліку трудоємності навчальної роботи в кредитах. За основу можна взяти ECTS (Європейська система перезарахування кредитів (*залікових одиниць трудоємності*)), зробивши її нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції “навчання впродовж усього життя”.

3. Контроль якості освіти. Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінювання буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що здобули випускники. Одночасно будуть установлені стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності. На основі виконання попередніх пунктів передбачається істотний розвиток мобільності студентів. Крім того, ставиться питання про розширення мобільності викладацького й іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачається зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.

5. Забезпечення працевлаштування випускників. Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація ВНЗ на кінцевий результат: знання й уміння випускників повинні бути застосовані та практично використані на користь усієї Європи. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають

бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, який рекомендований ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легкодоступних кваліфікацій тощо, сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

Отже, виникає потреба створення такої системи, у якій будуть існувати два основних цикли здобуття освіти: до- і післяступеневий.

У цій системі багато новизни та гнучкості може бути досягнуто шляхом використання семестрів і кредитів (як це зроблено в схемі ECTS). Це забезпечить перевірку правильності отриманих кредитів для тих, хто вибирає початкову освіту або продовження навчання у різноманітних європейських університетах і тих, хто хотів би мати можливість здобути ступінь у будь-який зручний для себе час протягом життя. Дійсно, ті, котрі навчаються, повинні мати право ввійти в академічний світ у будь-який час їхнього фахового життя та незалежно від їхньої попередньої підготовки.

Студенти доступневого циклу повинні мати доступ до диверсифікованих програм, що сприяють можливості здобуття міждисциплінованих занять, розвитку знання іноземних мов і використання нових інформаційних технологій.

Міжнародне визнання першого, який відповідає сумірному рівневі кваліфікації, важливе для успіху цієї спроби, в якій ми хотіли б зробити наші схеми розвитку вищої освіти зрозумілими для всіх.

У післяступеневому циклі мусить бути вибір між більш короткою за тривалістю програмою здобуття ступеня магістра і більш тривалою програмою здобуття докторського ступеня з можливістю переходу від однієї програми до іншої. І в тій, і в іншій програмах відповідний акцент повинен бути зроблений на дослідницькій і самостійній роботі.

Студенти як доступневого, так і післяступеневого циклів мають заохочуватися до навчання, принаймні один семестр, в університетах поза межами своєї власної країни. Водночас, усе більша кількість викладацького й дослідницького персоналу повинна працювати в європейських країнах, відмінних від своєї власної.

Визнання освіти і дипломів є передумовою для створення відкритої європейської зони освіти та підготовки, де студенти і викладачі можуть переміщатися без перешкод. Тому Європейська система перезарахування кредитів була розроблена в експериментальному проекті, організованому в рамках програми "Іразмес" як засіб покращення визнання освіти для навчання за кордоном. Зовнішнє оцінювання ECTS продемонструвало потенціал системи, і Європейська комісія вирішила включити ECTS у свою програму "Сократес", зокрема у розділ 1 про вищу освіту ("Іразмес"). ECTS зараз рухається від своєї обмеженої вузької експериментальної стадії до ширшого використання як елементу європейського масштабу у вищій освіті.

ECTS забезпечує інструментом, щоб гарантувати прозорість, поєднати навчальні заклади і розширити можливості вибору для студентів. Система сприяє полегшенню визнання навчальних досягнень студентів закладами шляхом використання загальнозрозумілої системи оцінювання – кредити й оцінки – а також забезпечує засобами для інтерпретації національних систем вищої освіти. ECTS базується на трьох ключових елементах: інформація (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), взаємна угода (між закладами-партнерами і студентом) і використання кредитів ECTS (щоб визначити навчальне навантаження для студентів).

Ці три ключові елементи приводяться в дію шляхом використання трьох основних документів: інформаційного пакета, форми заяви / навчального контракту і переліку оцінок дисциплін. Найбільше ECTS використовують студенти, викладачі та заклади, які хочуть зробити навчання за кордоном невід'ємною частиною освітнього досвіду.

За своєю суттю ECTS жодним чином не регулює змісту, структури чи еквівалентності навчальних програм. Це є питаннями якості, яка повинна визначатися самими ВНЗ під час створення необхідних баз для укладання угод про співпрацю, двосторонніх або багатосторонніх. Кодекс хорошої практики, що називається ECTS, забезпечує дійових осіб інструментами, щоб створити прозорість і сприяти визнанню освіти.

Повне визнання навчання є *необхідною умовою для* втілення програми обміну студентами в рамках програм "Сократес" чи "Іразмес". Повне визнання навчання означає, що період навчання за кордоном (включаючи іспити чи інші форми оцінювання) замінює порівнюваний період навчання у місцевому університеті (включаючи іспити чи інші форми оцінювання), хоча зміст погодженої програми навчання може відрізнитися.

Використання ECTS є добровільним і базується на взаємній довірі та переконанні

щодо якості навчальної роботи освітніх закладів-партнерів.

ECTS забезпечує прозорість через такі засоби:

1. Кредити ECTS, які є числовим еквівалентом оцінки, що призначається розділам курсу, щоб окреслити обсяг навчального навантаження студентів, необхідний для завершення курсу.

2. Інформаційний пакет, який дає письмову інформацію студентам і працівникам про навчальні заклади, факультети, організації та структуру навчання і розділів курсу.

3. Перелік оцінок із предметів, який показує здобутки студентів у навчанні у спосіб, який є всебічним і загальнозрозумілим, й може легко передаватися від одного закладу до іншого.

4. Навчальний контракт, що стосується навчальної програми, яка буде вивчатися, і кредитів ECTS, котрі будуть присвоюватись за її успішне закінчення, є обов'язковим як для місцевих і зарубіжних закладів (home and host institutions), так і для студентів.

Хороше спілкування і гнучкість також необхідні, щоб сприяти визнанню навчання, завершеного чи пройденого за кордоном. У цьому координатори ECTS повинні відіграти важливу роль, оскільки їхнє основне завдання – займатися навчальними й адміністративними аспектами ECTS.

Повний діапазон розділів курсу факультету/закладу, який користується ECTS, повинен, у принципі, бути доступним для студентів, котрі навчаються за програмою обміну, включаючи розділи курсів, що читаються на рівні докторантури. Студентам варто давати можливість проходити звичайні розділи курсу – і ті, що спеціально для них розроблялися, а відтак не позбавляти можливості дотримуватися вимог для здобуття ступеня чи диплому зарубіжного закладу.

ECTS також дає можливість для подальшого навчання за кордоном. З ECTS студент не обов'язково повернеться назад до місцевого закладу після періоду навчання за кордоном; він може віддати перевагу тому, щоб залишитися у зарубіжному закладі, можливо, щоб здобути ступінь, або навіть перейти до третього закладу. До компетенції закладів належить вирішувати прийнятне це чи ні, і які умови студент повинен виконати, щоб одержати диплом чи реєстрацію перезарахування. Перелік оцінок дисциплін є особливо корисним за цих умов, оскільки він демонструє історію навчальних здобутків студентів, яка допоможе закладам приймати ці рішення.

Основні вимоги до закладів, що впроваджують у своєму навчальному процесі ECTS:

- призначення координатора ECTS від навчального закладу;
- призначення координаторів ECTS із працівників кафедр (факультетів) за ди-

- сциплінами на всіх факультетах, що мають намір користуватися ECTS;
- призначення кредитів ECTS для блоків курсу;
 - випуск інформаційного пакета щодо всіх навчальних предметів / дисциплін, у яких ECTS буде використовуватися/використовується, рідною мовою й однією з мов країн ЄС;
 - використання форм заяв для студентів, перелік оцінок дисциплін і навчальних контрактів.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для їх завершення. Вони відображають кількість роботи, яку вимагає кожен блок курсу, відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практична робота, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота – в бібліотеці чи вдома – та іспити чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням. ECTS таким чином базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Кредити ECTS – це скоріше відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента. Вони лише визначають, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу в закладі чи факультеті, який призначає кредити.

У ECTS 60 кредитів становить навчальне навантаження на один навчальний рік, і, як правило, 30 – на семестр, 20 – на триместр.

Кредити ECTS забезпечують відповідність програми з погляду навчального навантаження на період навчання за кордоном.

Кредити ECTS потрібно розподіляти за принципом “від найбільшого до найменшого”.

Кредити ECTS слід призначати всім наявним розділам курсу – обов'язковим або

факультативним. Необхідно також виділяти кредити на дипломний проект, кваліфікаційну роботу і виробничу практику, де ці “розділи” є офіційною частиною програми з присвоєнням відповідного кваліфікаційного ступеня, включаючи вчені ступені, поки триває процес оцінювання успішності.

Кредити ECTS призначаються для розділів курсу, але присвоюються лише студентам, які успішно завершили курс, задовольняючи всі необхідні вимоги стосовно оцінювання. Іншими словами, студенти не одержують кредитів ECTS просто за відвідування занять чи проведення часу за кордоном – вони повинні задовольнити всі вимоги щодо оцінювання, визначені у зарубіжному закладі, щоб продемонструвати, що вони виконали заявлені навчальні завдання для конкретного розділу курсу. Процедура оцінювання може проводитися у різноманітних формах: письмові чи усні іспити, курсова робота, поєднання цих двох чи інших засобів таких, як презентації на семінарах, інформацію про які слід включити в інформаційний пакет.

Кількість оцінок у шкалі оцінювання ECTS є компромісною. Менша кількість оцінок надала б замало інформації, більша кількість оцінок означала б певні уточнення, яких не існує, та спричинила б збільшення механічної роботи при виставленні оцінок. Визначення п'яти прохідних рівнів оцінок було обране для максимізації значення оцінок “А” та “Е”.

Подвійне використання терміна “відмінно” та статистичного виразу “найвищі 10% студентів” надає два підходи до загальної мети. Шкала не нав'язує визначення “відмінно” кожному закладу, скоріше вона нав'язує це визначення оцінці “А” шкали ECTS. Багато пунктів присвячено вибору цифри 10%. Більш суворого визначення важко було б досягнути у деяких закладах, але більш загальне визначення знизило б стимул для більш здібних студентів (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення відсотка студентів за оцінками ECTS

Оцінка ECTS	Відсоток студентів, які зазвичай успішно досягають відповідної оцінки	Визначення
A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище за середній рівень із кількома помилками
C	30	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю значних помилок
D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків
E	10	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії
FX	–	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік
F	–	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота

Крім того, шкала оцінювання ECTS базується не на припущенні про будь-який розподіл студентських оцінок, а на визначенні досконалості. Визначення системою ECTS досконалості й остаточної оцінки створено для

полегшення перезарахування, але не для заміни та створення плутанини в оцінках, виставлених у закладі, де навчається студент.

Хоча більше уваги приділяється оцінці “відмінно”, визначення нижчих оцінок віді-

грає важливу роль для дуже великої кількості студентів та потребує впровадження шкали ECTS на всіх рівнях досягнень.

В Україні, як і в інших розвинутих країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначено Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку вищої освіти є:

- особистісна орієнтація вищої освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- формування у системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення та використання позабюджетних коштів;
- підвищення соціального статусу і професіоналізму працівників освіти посилення їх державної та суспільної підтримки;
- розвиток освіти як відкритої державно-суспільної системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 28.02.2003 р. (протокол № 2/3-4) було ухвалено здійснення комплексу заходів щодо виходу національної вищої школи на міжнародний ринок освітніх послуг та здійснення комплексу заходів щодо організаційного забезпечення приєднання України до Болонського процесу.

Із цією метою учасники підсумкового пленарного засідання Всеукраїнської науково-методичної конференції, яка проходила 14–15 листопада 2002 р., рекомендували таке:

1. Вважати розвиток безперервної освіти пріоритетним напрямом реформування освітньої галузі України в процесі інтеграції у світовий та європейський освітній простір.

2. Схвалити базові положення проекту Закону про освіту дорослих, які напрацьовані робочою групою під час конференції.

3. Проводити науково-методичні конференції з питань безперервної освіти систематично (1 раз на два роки).

4. Вважати виправданою практику збільшення навчального часу на самостійну роботу студентів та підвищення значення індивідуальних занять, консультацій, у першу чергу, з використанням комп'ютерної техніки.

5. Рекомендувати Міністерству освіти і науки України:

5.1. Увійти з клопотанням до Уряду про цільове фінансування місцевими бюджетами міжвузівських центрів дистанційного навчання як складової системи безперервної освіти.

5.2. Проаналізувати стан і результативність підготовки фахівців високої кваліфікації та в установленому порядку внести зміни до нормативних документів з метою підвищення якості підготовки в системі аспірантури та докторантури.

5.3. Вирішити питання централізованого забезпечення усіх державних ВНЗ напрацьованою навчально-методичною літературою, яку видали регіональні центри дистанційної освіти.

5.4. У процесі реформування освіти розробити організаційно-фінансові засади створення консультаційних пунктів та обласних психолого-діагностичних центрів з метою діагностування схильностей випускників загальноосвітніх шкіл до вибору майбутньої професії.

5.5. Вивчити досвід Київського національного економічного університету з упровадження навчання викладачів (враховуючи необхідність забезпечення спеціальної педагогічної підготовки відповідно до ст. 48 ч. 1 Закону України "Про вищу освіту") та рекомендувати для використання у ВНЗ.

5.6. Узагальнити досвід ВНЗ і виробити єдину методику розподілу професорсько-викладацького штату за показником "кредито-студенти".

5.7. Створити авторський колектив фахівців із проблем розробки системи управління якістю підготовки фахівців в умовах безперервної освіти.

6. Рекомендувати ВНЗ, місцевим органам управління освітою створювати і розвивати умови для навчання громадян України впродовж життя, зміцнювати комп'ютерну базу, розробляти навчально-методичне забезпечення, електронні посібники та підручники для здобуття дистанційної освіти за всіма напрямами й освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Як модель науковці, які брали тоді участь у з'їзді, запропонували двоступеневу систему освітньо-кваліфікаційних рівнів за схе-

мою бакалавр – не менше ніж 3 роки та магістр – 2 роки навчання. Перший етап в академічному аспекті повинен повністю забезпечити доступ до другого етапу – підготовки магістра. У свою чергу, освіта на магістерському рівні дає право продовжити післядипломну освіту і здобувати ступінь доктора наук (доктора філософії), еквівалентом якого у нас є кандидат наук.

Важлива, але складна з погляду практичної реалізації, вимога визнання кваліфікації бакалавра на ринку праці. Ця проблема раніше обговорювалась в Україні. Визнавалося, що навіть за умови чотирирічного терміну навчання бакалавра, що дає більші можливості для його профільної та практичної підготовки, це зробити нелегко. При трирічній навчальній програмі забезпечити одночасно високий рівень загальноосвітньої, фундаментальної та профільної освіти і достатньої для присвоєння кваліфікації компетентності ще складніше. Тому потрібно очікувати, що більшість країн обиратимуть чотирирічну програму навчання бакалавра. Такі програми впроваджені у Великій Британії, Росії та Україні. Однак не виключено, що для певних спеціальностей буде доцільніше використовувати схему: три роки бакалавр плюс два роки магістратури. Підкреслимо, що запроваджена у нас схема має різні варіації щодо профільної підготовки бакалавра – з введенням на молодших курсах спеціалізації бакалавра відповідно до спеціальності, яку він опановуватиме на рівні магістра, і без ранньої спеціалізації. В останньому випадку всі бакалаври готуються практично за однаковими програмами, відповідно до стандарту, але мають можливість обирати різні профільні дисципліни в межах 30% годин навчального плану. Зазначимо, що ряд країн зіштовхнувся із труднощами щодо запровадження програм бакалавра в певних предметних галузях, наприклад, в інженерних науках. Проте не можна допустити, щоб програми бакалавра ставали суто професійними, без елементів наукової підготовки, або були просто редукованими програмами підготовки спеціаліста, які використовувались у нас приблизно до 1995 р.

На думку представників багатьох університетів України, досить масштабним буде передбачене Болонською декларацією завдання запровадити систему академічних кредитів, аналогічну ECTS. Саме її розгля-

дають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. ECTS стане багаточільовим інструментом визнання й мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів ВНЗ інших країн. Цьому не заважає наявність у цих країнах власних або вузівських кредитних систем. Важливим аспектом запровадження акумулятивної кредитної системи є можливість урахувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

В окремих країнах, як умову нарахування кредитів, ставлять вимогу: навчальне навантаження повинне містити 50 і більше відсотків самостійної роботи студента. Поки університети Європи мають досить відмінні схеми кредитних систем. Схожа ситуація і у нас. У багатьох університетах України запроваджено власні схеми оцінювання досягнень студента: модульно-рейтингова, рейтингова тощо. Проте прив'язки до ECTS, як правило, немає. Наше завдання – найближчим часом напрацювати адекватні загальноєвропейським принципи побудови навчального процесу. Це, зокрема, стимулюватиме оновлення змісту навчання, більшу відповідальність студента і викладача за результати спільної праці, й навіть партнерства. Із цією метою міністерство визнало за можливе започаткувати експеримент із запровадження нової моделі кредитно-модульної системи. Робоча група, створена розпорядженнями по міністерству, напрацювала необхідні нормативні документи для забезпечення проведення експерименту та відповідний наказ.

На кожному засіданні Державної акредитаційної комісії (далі – ДАК) розглядаються критерії оцінювання готовності навчального закладу надавати якісні освітні послуги та результати експертизи конкретних закладів.

Контроль успішності студента здійснюється з використанням методів і засобів, що визначаються ВНЗ. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у ВНЗ, реєструється прийнятим у ВНЗ чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS (табл. 2).

Таблиця 2

Можливі варіанти оцінок

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу (як приклад)
A	Відмінно	90–100
BC	Добре	75–89
DE	Задовільно	60–74
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35–59
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1–34

Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи ECTS у вищу освіту України

Сучасна структура вищої освіти в Україні за своєю ідеологією та цілями в основному узгоджена зі структурами освіти більшості розвинутих країн Європи і світу.

Для входження України до європейського простору вищої освіти потрібно впровадити в систему вищої освіти:

- широкомасштабну довгострокову стратегію системної модернізації всієї системи освіти;
- систему якості освіти, яка відповідає стандартам ЄС, потребам ринкової економіки, внутрішнього розвитку держави та суспільства;
- державний реєстр напрямів підготовки та спеціальностей, відповідно до міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО-96 та 97) і міжнародної стандартної класифікації занять (МСКЗ-88);
- загальноприйняту та порівняльну систему вчених ступенів;
- законодавчо підсилені умови для полегшення працевлаштування українських громадян в Європі та міжнародній конкурентоспроможності системи вищої освіти України;
- систему кредитів на зразок Європейської системи трансферу кредитів (ECTS), як відповідного засобу сприяння більшій мобільності студентів;
- законодавчо підсилені умови для забезпечення мобільності через усунення перешкод на шляху ефективного використання права на вільне пересування з безпосередньою метою:

1) забезпечення студентам доступу до навчальних можливостей, а також до відповідних освітніх послуг;

2) забезпечення визнання та зарахування часу, який викладач, дослідник або член адміністративного персоналу провів у європейському навчальному закладі, досліджуючи, викладаючи та виконуючи відповідну до свого фаху роботу, зі збереженням їх законних прав;

3) сприяння європейському співробітництву щодо забезпечення якості освіти; мета – вироблення порівняльних критеріїв та методологій.

На сьогодні нормативні документи Міністерства освіти і науки України містять інформацію, яка:

- у широкому сенсі спрямована на реалізацію градації **досвіду та знань**;
- засвідчує, що освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти мають професійну спрямованість і схильність відповідати вимогам **ринку праці**;
- розкриває положення щодо формування змістових модулів.

Для вищої школи України у контексті Болонського процесу необхідно:

- привести у відповідність до вимог Болонської декларації Закон України “Про вищу освіту” у частині визначення змісту і статусу освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти;
- привести у відповідність класифікацію вчених ступенів системи освіти та Переліку кваліфікацій, які використовуються на ринку праці, у тому числі й європейському;
- визначити витрати навчального часу студента певного актуального рівня розвитку на адекватне вивчення навчального матеріалу в обсязі модуля, тобто прив’язка навчального модуля до кредитів;
- розробити методик розрахунку педагогічного навантаження викладачів вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу та навчального навантаження студента, а також взаємозв’язок між ними;
- розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності викладацького персоналу й студентського контингенту вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо впровадження тестових технологій об’єктивного педагогічного контролю знань тих, хто навчається;
- розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо **сертифікації на відповідність**, у процесі якої встановлюється рівень компетентності індивіда і його відповідність соціальним ролям, на які він претендує;
- розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо **селекції** індивідів для виконання конкретних соціальних ролей на основі його професійної придатності, здатності та готовності.

Для вищої школи України у контексті Болонського процесу необхідно розробити та законодавчо врегулювати процедуру **контролю якості** й акредитації, а також посилити міжнародну конкурентоспроможність випускників вищої школи України.

Політика у сфері якості вищої освіти, професійної підготовки та сертифікації фахівців спрямовується на досягнення оптимального ступеня упорядкування педагогічної діяльності з обліком особистісних, соціальних, економічних і державних потреб та інтересів акціонерів вищої школи.

Програми якості припускають виокремлення структурно-функціональних властивостей індивіда, професійно важливих якостей фахівця, його спрямованості, інтелектуального розвитку та професійних розумових

здібностей, що визначають властивості локального психологічного середовища навчання і впливають на успішність професійного навчання.

Подальші дії для досягнення шести цілей Болонського процесу: прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (доступне і післяступеневе навчання); запровадження системи кредитів – системи накопичення кредитів, ECTS або інших сумісних із нею систем, які здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну, так і функції накопичення; сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод для вільного пересування студентів і викладачів); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (впровадження програм, курсів, модулів із “європейським” змістом); навчання протягом усього життя; спільна праця ВНЗ і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні європейського простору вищої освіти.

Сьогодні зв'язки України з Європейським Союзом мають неабияке значення. Адже тепер Україна має спільний кордон з ЄС і статус країни-сусідки. Надзвичайно важливі вони і для освітньої та наукової сфери в житті українського суспільства. Водночас освіта і наука України має давні й глибокі міжнародні, зокрема європейські, зв'язки.

Міністерство освіти і науки України та його заклади освіти співпрацюють з Європейським Союзом у рамках Програми трансєвропейського співробітництва в галузі вищої освіти.

Нова політика сусідства є доповненням до відносин між Україною й Європейським Союзом, установлених Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

ЄС інвестував у процес реформування національної вищої освіти понад 35 млн євро. Усього здійснено 126 проектів у 40 ВНЗ. Із 2003 року в українських університетах працює ще 14 проектів. За дев'ять років реалізації Програми на конкурс було подано 500 заяв на проекти, які охоплювали понад 1000 ВНЗ України і країн – членів ЄС.

Міністерство розглядає можливість участі України в таких спільних програмах і проектах Європейського Союзу, як “Сократ” – європейська програма освіти, спрямована на розвиток європейського виміру та підвищення якості освіти шляхом заохочення співробітництва між країнами-учасницями; “Леонардо да Вінчі” – програма у сфері професійної освіти і підвищення кваліфікації.

Велику увагу Міністерство освіти і науки приділяє проведенню громадських читань із проблем європейської інтеграції, оскільки

вважається, що активна участь громадян України є головною передумовою прискорення євроінтеграційних процесів.

Розвиток транскордонного співробітництва і розширення міждержавних відносин із країнами – членами ЄС і країнами – кандидатами на вступ до ЄС сприятиме впровадженню європейських норм і стандартів у освіті, науці й техніці, поширенню власних освітніх здобутків у Європейський Союз і країни – кандидати на вступ до ЄС, а також зростанню в Україні європейської культурної ідентичності й інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього і науково-технічного середовища.

Для долучення до Болонського процесу, впровадження ECTS, запровадження наведеної моделі стандартизованого Європейського додатку до диплома у ВНЗ України, які мають III–IV рівень акредитації, повинна бути впроваджена **кредитно-модульна система** організації навчального процесу (далі – КМСОНП) та система об'єктивного педагогічного контролю знань.

Підставами для запровадження КМСОНП в Україні є:

- інтеграція до європейського простору вищої освіти;
- вступ до Світової організації торгівлі;
- входження до Болонського процесу;
- реалізація дистанційної форми вищої освіти.

Впровадження модульно-кредитної системи у вищій школі України переслідує такі цілі:

- досягнення відповідності стандартам європейської системи освіти, яка впливає зі знань, умінь та навичок, що є надбанням випускника;
- запитуваність українських освітніх кваліфікацій європейським ринком праці;
- затвердження загальноприйнятної та порівняльної системи освітньо-кваліфікаційних ступенів;
- впровадження стандартизованого додатка до диплому, модель якого була розроблена Європейською Комісією, Радою Європи та UNESCO/CEPES і який містить детальну інформацію про результати навчання випускника;
- стимулювання викладачів і студентів ВНЗ до вдосконалення системи об'єктивного оцінювання якості знань;
- забезпечення “прозорості” системи вищої освіти та слухання академічного й професійного визнання кваліфікацій (дипломів, ступенів, посвідчень тощо).

Кредитно-модульній системі, як невід'ємному атрибуту Болонської декларації, надаються **дві основні функції**:

- 1) сприяння мобільності студентів і викладачів та спрощення переходів з одного університету до іншого;

2) акумулятивна, чітке визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума кредитів визначає на що здатний студент, який навчається за тією чи іншою програмою.

Запровадження кредитно-модульної системи є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення часу їх безпосереднього індивідуального спілкування у процесі навчання.

Модулі у КМСОНП конструюються як системи навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Останній розглядається як деякий обсяг навчальної інформації, що має самостійну логічну структуру, зміст і котрий дає змогу оперувати цією інформацією в процесі розумової діяльності студента.

Модульна організація змісту навчальної дисципліни менш за все є механічним перенесенням розділів програми до навчальних модулів, оскільки потребує глибокої аналітико-логічної роботи над змістовим наповненням дисципліни, структурування її як системи, а не довільного конгломерату наукової інформації.

Другою умовою реалізації модульного принципу організації змісту навчальної дисципліни є можливість виділити генеральні наскрізні ідеї *професійної діяльності*, на розкриття і засвоєння яких спрямований кожний модуль.

Для студента – майбутнього фахівця – важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її **практичного застосування і прийняття рішень**.

За таких умов зменшується частка прямого, зовні заданого інформування і розширюється застосування інтерактивних форм та методів роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та **повноцінної самостійної роботи** в лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності, що особливо важливо для системи дистанційного навчання.

Створення системи кредитів має полегшити порівняння закінчених курсів і сприяти максимальному розширенню мобільності студентів.

Кредит (credit) – умовна одиниця виміру навчального навантаження студента при вивченні певної складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), виконаної **студентом** під час навчання. Кредит – мінімальна одиниця, яка точно документується, часто означає навчання *впродовж тижня* (суму аудиторної та самостійної роботи студента).

Проблемою для вищої школи України у контексті Болонського процесу є:

– визначення витрат навчального часу студента певного актуального рівня розвитку на адекватне вивчення навчального матеріалу в обсязі модуля, тобто прив'язка навчального модуля до кредитів;

– коли місцевий і зарубіжний заклади вирішать, як їхні бали відповідатимуть оцінкам системи ECTS, відбувається перезарахування оцінок.

Отже, заклади вищої освіти можуть застосовувати шкалу оцінювання системи ECTS найбільш доцільним, на їхню думку, чином. Проте виявлення незначної гнучкості наполегливо рекомендується, оскільки шкалу оцінювання системи ECTS створено для відображення різних систем оцінювання, які існують у країнах – членах ЄС та країнах Європейської асоціації вільної торгівлі.

Місцеві та зарубіжні навчальні заклади готують інформацію й обмінюються переліком оцінок дисциплін для кожного студента, який бере участь у ECTS до і після навчання за кордоном. Місцевий навчальний заклад визнає загальну суму кредиту, одержаного його студентами у закладах – партнерах за кордоном, щоб кредити для пройденого блоку елементів навчального плану замінили кредити, які у протилежному випадку були б отримані у їхньому місцевому закладі. Навчальний контракт студентів гарантує авансом, що кредити для затвердженої програми навчання будуть перезараховані.

На виконання основних завдань колегії Міністерства освіти і науки від 28.02.2003 р. (протокол № 2/3-4), що спрямовані на реалізацію Послання Президента України до Верховної Ради України «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки: «Європейський вибір»» і Національної доктрини розвитку освіти України, Департаментом вищої освіти разом із ВНЗ проаналізовано стан і можливі шляхи реформування організації навчального процесу у ВНЗ.

Проведений аналіз показав, що сучасна система підготовки фахівців із вищою освітою має певні недоліки, а саме:

- відсутність систематичної роботи студентів протягом навчального семестру;
- низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання у навчальних досягненнях;
- можливість необ'єктивного оцінювання знань студентів;
- значні затрати бюджету часу на проведення екзаменаційної сесії;
- відсутність гнучкості в системі підготовки фахівців;
- недостатній рівень адаптації до швидкозмінних вимог світового ринку праці;
- низька мобільність студентів щодо зміни напрямів підготовки, спеціальностей та ВНЗ;

– незначна можливість вибору студентом навчальних дисциплін.

Для подолання недоліків існуючої системи підготовки фахівців може бути запроваджено кредитно-модульну систему, яка передбачає **вирішення таких завдань**:

- відхід від традиційної схеми “навчальний семестр – навчальний рік, навчальний курс”;
- раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі та перевірка якості засвоєння теоретичного й практичного матеріалу кожного модуля;
- перевірка якості підготовки студентів до кожного лабораторного, практичного чи семінарського заняття;
- використання більш широкої шкали оцінювання знань;
- вирішальний вплив суми балів, одержаних протягом семестру, на підсумкову оцінку з навчальної дисципліни;
- стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань;
- підвищення об’єктивності оцінювання знань студентів;
- запровадження здорової конкуренції в навчанні;
- виявлення та розвиток творчих здібностей студентів.

Одним із найважливіших стратегічних завдань на сучасному етапі модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог.

Входження України до єдиного Європейського та Світового освітнього простору не можливе без запровадження такого багатопільного механізму, як Європейська кредитно-трансферна та акумулятивна система (ECTS).

Ця система запроваджується на інституціональному, регіональному, національному та Європейському рівнях і є однією з ключових вимог Болонської декларації 1999 р.

Окремі ВНЗ України мають значні напрацювання з запровадження елементів ECTS, зокрема з модульно-рейтингової системи оцінювання знань студентів.

Нагальною потребою є розширення впровадження елементів ECTS за рахунок введення кредитно-модульної системи формування навчальних програм; посилення ролі самостійної роботи студентів та змін педагогічних методик, впровадження активних методів і сучасних інформаційних технологій навчання.

Як свідчить практика, час на сесійний контроль при сучасній системі організації навчального процесу використовується не раціонально. Відстрочка зворотного зв’язку на кінець семестру не дає змоги вживати оперативні виховні та дидактичні заходи щодо

підвищення якості навчання (контроль будь-якого процесу після його завершення неможливий).

При кредитно-модульній системі організації навчального процесу в ВНЗ зміст навчальних дисциплін розподіляється на змістові модулі (2–4 за семестр). Змістовий модуль (розділ, підрозділ) навчальної дисципліни містить окремі модулі (теми) аудиторної та самостійної роботи студента. Кожен змістовий модуль має бути оцінений.

Студент інформується про результати оцінювання навчального модуля як складової підсумкового оцінювання засвоєння навчальної дисципліни.

Підсумкове оцінювання засвоєння навчального матеріалу дисципліни визначається без проведення семестрового іспиту (заліку) як інтегрована оцінка засвоєння всіх змістових модулів з урахуванням “вагових” коефіцієнтів.

Студент, що набрав протягом семестру необхідну кількість балів, має можливості:

- не складати іспит (залік) і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку;
- складати іспит (залік) з метою підвищення свого рейтингу за певною навчальною дисципліною;
- ліквідувати академічну різницю, пов’язану з переходом на інший напрям підготовки чи до іншого ВНЗ;
- поглиблено вивчити окремі розділи (теми) навчальних дисциплін, окремі навчальні дисципліни, які формують кваліфікацію, що відповідає сучасним вимогам ринку праці;
- використати час, що відведено графіком навчального процесу на екзаменаційну сесію, для задоволення своїх особистих потреб.

Студент, що набрав протягом семестру менше за необхідну кількість балів, зобов’язаний складати іспит (залік).

До Міністерства освіти і науки звернулися ректори провідних ВНЗ із пропозицією провести педагогічний експеримент, завданнями якого є обґрунтувати:

- доцільні зміни у системі управління навчальним процесом на рівні освітньої галузі;
- технології управління навчальним процесом у ВНЗ;
- підходи до декомпозиції навчальних дисциплін та технологій їх викладання в умовах кредитно-модульної системи;
- доцільні підходи до системи оцінювання знань студентів в умовах кредитно-модульної системи;
- підходи підвищення “гнучкості” процесу навчання і можливості адаптованого індивідуального “конструювання” навчального процесу;

- єдину комп'ютерну систему управління навчальним процесом у ВНЗ;
- вимоги до методичного й інформаційного забезпечення навчального процесу;
- систему організації самостійної роботи та дистанційне навчання.

Висновки. На сьогодні, коли етап запровадження кредитно-модульної системи вже пройдено, з'явилася потреба в удосконаленні освітнього процесу на національному просторі через адаптацію Болонської системи до українських реалій.

Існує нагальна потреба зайнятися залученням студентства до конструктивної участі в реалізації принципів Болонської конвенції в цілому і до контролю якості освіти зокрема. Для цього нещодавно укладено спеціальний Договір про співпрацю між Міністерством освіти і науки й Українською асоціацією студентського самоврядування. Адже активна участь органів студентського самоврядування в реалізації завдань Болонського процесу – один із його пріоритетів.

Список використаної літератури

1. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / [упоряд.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарукта ін. ; Міністерство освіти і науки України, Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Ван дер Венде М.К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе / М.К. Ван дер Венде // Высшее образование в Европе. – 2003. – Т. XXV. – № 3. – С. 23–29.
3. Головка О. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Головка, О. Гримблат, І. Барановський. – Х. : Еспада, 2009. – 304 с.
4. Довженко О.В. Сорбоннская и Болонская декларации: Информация к размышлению / О.В. Довженко // Вестник высшей школы : Alma mater. – 2000. – № 6.
5. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К. : Політехніка, 2003. – 200 с.
6. Костенко А. Болонська система в Україні [Електронний ресурс] / Анна Костенко. – Режим доступу: http://www.osvita.lviv.ua/textes/o_bolon.html.
7. На шляху до європейського та світового освітнього простору / За матеріалами сайту www.mon.gov.ua // Іноземні мови в навчальних закладах : науково-методичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 4–8.
8. Середа С. Болонська система в Україні діє, але поза законом? [Електронний ресурс] / Софія Середа. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/articleprintview/24694555.html>.
9. Совсун І. Болонська система в українському прочитанні: про підміну понять і бюрократизацію [Електронний ресурс] / Інна Сосун ; Києво-Могилянська Академія ; Центр дослідження суспільства. – Режим доступу: <http://education.unian.net/ukr/detail/189272>.
10. Цимбалюк Н.М. Особливості адаптації системи вищої освіти в Україні до умов Болонського процесу / Н.М. Цимбалюк // Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 22–23 листоп. 2007 р. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2007. – С. 121–124.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2013.

Лютая А.В. Современные пути внедрения Болонской системы в вузах Украины

В статье предлагается материал, иллюстрирующий современные пути внедрения Болонской системы в вузах Украины. Отмечено положительный, рациональный аспект этой системы.

Ключевые слова: Болонская система, рейтинг, оценивание, кредит, образование.

Ljutaya A. Bologne system: Modern Ways of its Implementation to the Ukrainian Higher system

The article demonstrates the modern ways of Bologne System implementation to the Ukrainian Higher System, The author marks positive and rational core of this system of education.

Key words: Bologne system, rating, evaluating, credit, education.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Балюта Е.Г.** – кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Бандаровська О.Т.** – кандидат філологічних наук, доцент
Львівський національний університет
- Бахметьєва А.М.** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Дніпропетровський національний університет
ім. О. Гончара
- Горбик Р.О.** – аспірант
Київський національний університет
- Дяченко І.М.** – кандидат наук із соціальних комунікацій
Класичний приватний університет
- Кирич І.В.** – аспірант
Київський національний університет
- Кіргєєва І.В.** – магістрант
Класичний приватний університет
- Лемещенко В.В.** – магістрант
Класичний приватний університет
- Лорія Л.** – старший викладач
Навчальний університет Академії туризму Грузії
- Люта А.В.** – старший викладач
Класичний приватний університет
- Миронюк Н.П.** – кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Мирошніченко Л.І.** – старший викладач
Класичний приватний університет
- Нетреба М.М.** – аспірант
Київський національний університет
- Полежаєв Ю.Г.** – старший викладач
Запорізький національний технічний університет
- Полісученко А.Ю.** – аспірант
Київський національний університет
- Синєокий О.В.** – кандидат юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Смурова Л.І.** – кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Тарасенко К.В.** – кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Торкут Н.М.** – доктор філологічних наук, професор
Класичний приватний університет
- Хаджі Мухаммад Хідер Мавлюд** – аспірант
Луганський національний університет
- Хамдауї Н.І.** – викладач
Класичний приватний університет
- Чорна С.С.** – кандидат педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет
- Шадріна Т.В.** – кандидат філологічних наук, доцент
Запорізький медичний університет
- Юферева О.В.** – кандидат філологічних наук, доцент
Запорізький національний технічний університет

ДО УВАГИ АВТОРІВ

Вимоги до авторських оригіналів статей, поданих до науково-виробничого журналу “Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки”

Постійними розділами журналу є:

- *Теорія та історія мовознавства. Прикладна лінгвістика*
- *Структура і функціонування мов*
- *Зіставна лінгвістика, міжкультурна комунікація та переклад*
- *Теорія літератури*
- *Історія літератури та сучасний мистецький процес*
- *Теорія та історія журналістики*
- *Аналіз сучасного медіапростору*
- *Теорія комунікації, реклама та PR*
- *Педагогічна комунікація*
- *Лінгвістичне та літературне краєзнавство*
- *Огляди та рецензії*

Приймаються до друку **статті українською мовою** обсягом 0,5–1 авт. арк. (12–24 сторінки роздруку за поданими нижче вимогами).

До рукопису статті обов'язково додаються:

- Тематична секція;
- УДК;
- анотація англійською (2000 символів), українською (500 символів), російською (500 символів) мовами з ключовими словами цими самими мовами (3–10 слів);
- відомості про автора із зазначенням наукового ступеня, вченого звання, місця роботи, посади, домашньої адреси та контактних телефонів;
- якщо стаття підготовлена у співавторстві, то обов'язково додається довідка, яка підписується всіма співавторами і в якій зазначається особистий внесок кожного;
- автори, які не є докторами наук, додають до статті одну рецензію, підписану доктором або кандидатом наук – спеціалістом відповідної галузі філології (за рішенням редакційної колегії подані роботи вибірково можуть направлятися на додаткове рецензування);
- якщо автор є працівником вищого навчального закладу, то бажаною є рекомендація кафедри чи ради факультету;
- електронний варіант на диску, де окремими файлами подаються текст статті, схеми та таблиці, тексти анотацій та ключових слів, відомості про автора;
- копія документа про сплату (з розрахунку 25 грн за сторінку).

Технічні вимоги:

- текстовий редактор Microsoft Word;
- шрифт Times New Roman, кегль 14;
- поля з усіх боків 20 мм;
- інтервал 1,5;
- посилання на літературу зазначається в тексті у квадратних дужках порядковим номером використаного джерела та через кому конкретної сторінки (напр.: [12, с. 7]);
- список літератури подається за алфавітом, оформляється згідно з чинними правилами бібліографічного опису документів;
- кількість схем, таблиць та рисунків має бути мінімальною і застосовуватися у статті лише тоді, коли це значно покращує її зміст.

Стаття має містити такі необхідні елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз стану розробки проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми;
- формулювання мети (постановка завдань);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому науковому напрямі;
- список використаної літератури.

Гроші треба перераховувати за реквізитами:

КПУ / Філія АБ “Південний”

р/р 26002310022201/ ОКПО 19278502 / МФО 313753

За друк статті у науково-виробничому журналі “Держава та регіони”.